

STUDIA Z DZIEJÓW KATEDRY NA WAWELU

POD REDAKCJĄ EWELINY ZYCH

Studia z dziejów
katedry na Wawelu

Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej

tel. + 48 572 293 827

www.akkk.com.pl

Wawel 3, 31-001 Kraków

TOM 17

redaktor serii: ks. JACEK URBAN

Księdzu Profesorowi Jackowi Urbanowi
przyjaciele, współpracownicy i uczniowie

Studia z dziejów katedry na Wawelu

pod redakcją Eweliny Zych

Kraków 2023

© Copyright by Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej and individual authors, 2023

Recenzent
ks. prof. dr hab. Jacek Urban

Opracowanie redakcyjne
Dorota Ilnicka

Projekt okładki
Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8138-920-4 (druk)
ISBN 978-83-8138-921-1 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381389211>

Na okładce wykorzystano fotografię autorstwa Łukasza Michalaka

Publikacja sfinansowana przez Archiwum i Bibliotekę Krakowskiej Kapituły Katedralnej

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	9
RÓŻA GODULA-WĘCŁAWOWICZ, TOMASZ WĘCŁAWOWICZ	
Święty patron krakowskiej katedry. Aspekty kultu	13
PIOTR PAJOR	
Uwagi o lokalizacji i formie grobu św. Stanisława w średniowieczu	31
KS. MIESZKO ĆWIERTNIA	
Paweł z Zatora <i>in castro Cracoviensi praedicator praeefulgentissimus</i> . W 560 rocznicę śmierci	43
KATARZYNA DANILEWICZ	
Tradycja obrzędu mandatum w katedrze wawelskiej w późnym średniowieczu na podstawie rękopisów z Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej	81
ELŻBIETA MACIOŁ	
Nieznana miniatura z rękopisu Ms 54 w archiwum kapitulnym na Wawelu. Przyczynek do dziejów kultu św. Anny w katedrze krakowskiej	91
KRZYSZTOF J. CZYŻEWSKI	
Jeszcze raz o kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu	109
AGNIESZKA PERZANOWSKA	
Peregrynacje kielicha mszalnego do katedry krakowskiej	135
EWELINA ZYCH	
Walenty Brzostowski – notariusz Krakowskiej Kapituły Katedralnej w latach 1543-1586	149
KS. PIOTR MAROSZEK	
„Libri Foundationis” – księgi fundacji Krakowskiej Kapituły Katedralnej z lat 1606-1912 ...	167
BARTŁOMIEJ M. WOŁYNIEC	
Biskup Marcin Szyszkowski a Krakowska Kapituła Katedralna	181
JOANNA BRZEGOWY	
Kanonik krakowski Franciszek Szwarzenberg Czerny (1710-1775) i jego wywód przodków	203
WERONIKA ROSTWOROWSKA-KENIG	
Sebastian Sierakowski, Hartman Witwer i historia jednego nagrobka	213

MACIEJ GAWLIK CR	
Związki ks. Romana Spithala ze zmartwychwstańcami.....	221
MARLENA HAJDUK	
Ks. Jan Karol Scipio del Campo. 56 lat dla katedry wawelskiej.....	233
MACIEJ SADOWSKI CSsR	
Uroczystości pogrzebowe kard. Albina Dunajewskiego w katedrze wawelskiej.....	261
KS. SŁAWOMIR FILIPEK	
Tetmajerowskie polichromie w kaplicy św. Trójcy katedry na Wawelu.....	275
KS. KAZIMIERZ PANUŚ	
Ofiara Jadwigi i jej owoce. Wawelskie kazanie Jana Rostworowskiego SJ.....	287
BARTŁOMIEJ GAPIŃSKI	
Katedra na Wawelu jako element tradycji dla Karola Wojtyły. Kilka refleksji z okresu przedpapieskiego.....	303
KS. WOJCIECH MATYGA	
Kardynał Karol Wojtyła (1964-1978), „depozytariusz” katedry wawelskiej. Uczestnik prac nad eksploracją grobu i ponownego pochówku króla Kazimierza IV Jagiellończyka (1427-1492) i jego żony Elżbiety Rakuszaneki (1437-1505) w 50. rocznicę wydarzenia (18 października 1973 r.). Wybrane zagadnienia.....	317
MICHAŁ GRZESIAK	
„Kościół, który się rodzi” – kilka słów o pewnej homilii kard. Karola Wojtyły w katedrze wawelskiej.....	345
ALBERT SENDOR	
Dotacje z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa dla obiektów sakralnych na wzgórzu wawelskim.....	353
IGNACY JAKUBCZYK	
„Kiszka wawelska”, czyli pomieszczenie na murze obronnym zamku sąsiadującym z katedrą.....	369
NATALIA KRUPA	
Konserwacja jedwabnego obicia ze ścian kapitułarza Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej – strategia zarządzania projektem ochrony.....	391
IGNACY JAKUBCZYK	
Badania endoskopowe komory grobowej króla Władysława Łokietka w katedrze krakowskiej – okiem konserwatora.....	409
LUCYNA ROTTER	
Strój i insygnia kanoników kapitułnych archidiecezji krakowskiej.....	423
Notki o autorach.....	441
Indeks nazwisk.....	447

Wstęp

Studia z dziejów katedry na Wawelu to 17 tom wydawanej od 17 lat serii wydawniczej *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*. Publikowane są w niej prace naukowe poświęcone katedrze na Wawelu i Krakowskiej Kapitułce Katedralnej. To monografie, prace zbiorowe oraz edycje źródeł. Wśród monografii należy wymienić publikacje autorstwa ks. Bolesława Przybyszewskiego, ks. Jacka Urbana oraz Mieczysława Rokosza. Pierwsza z nich dotyczy dziejów katedry w XVIII w., druga – jej losów w odniesieniu do postaci Karola Wojtyły – Jana Pawła II, trzecia zaś – dzwonów i wież katedry krakowskiej. Ponadto do monografii zaliczają się rozprawy doktorskie: Natalii Krupy – dotycząca XVI-wiecznych tkanin aksamitnych; Pawła Kajzara – poświęcona mauzoleum marsz. Józefa Piłsudskiego; Eweliny Zych – przybliżająca dzieje Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, oraz ks. Piotra Maroszkę – traktującą o ks. Hugonie Kołłątaju.

Obok nich seria może poszczycić się kilkoma pracami zbiorowymi. Pierwsza, stanowiąca zarazem początek serii, to teksty odnoszące się do średniowiecza. Stanowią pokłosie konferencji towarzyszącej wystawie „Źródła kultury duchowej Krakowa”, zorganizowanej w 2007 r. Taki też tytuł nosi publikacja wydana w roku następnym. Druga z prac odnosi się do zagadnień konserwacji tkanin ze skarbca katedry na Wawelu. Kolejna to zbiór artykułów przygotowanych w oparciu o wystąpienia na konferencji mającej uświetnić obchody jubileuszu 650-lecia konsekracji katedry na Wawelu, który świętowaliśmy w 2014 r. Obok artykułów przygotowanych przez uczestników konferencji w publikacji tej znajdują się teksty młodych badaczy związanych ze środowiskiem katedry na Wawelu. W 2021 r. mieliśmy przyjemność świętować 500-lecie zawieszenia dzwonu Zygmunt. Podobnie jak w przypadku jubileuszu konsekracji katedry, obchody uświetniła konferencja naukowa, w której udział wzięli uczeni zajmujący się dzwonami. Teksty przygotowane przez nich stanowią jeden z najnowszych tomów niniejszej serii.

Jak wspomniano, w serii ogłoszono drukiem kilka edycji źródłowych – są to: spisana przez ks. Kazimierza Figlewicza kronika katedry na Wawelu, prowadzona od połowy lat 30. do początku lat 80. XX w., oraz inwentarze krakowskiej katedry i jej skarbcza z okresu od XVI do XVIII w. W przygotowaniu pozostają inwentarze z XIX stulecia.

Niniejszy tom ma szczególne znaczenie, ponieważ dedykowany jest pierwszemu (i jedynemu do tej pory) redaktorowi serii – ks. prof. Jackowi Urbanowi. W tym roku świętuje on jubileusz swoich 70. urodzin oraz jubileusz 45-lecia święceń kapłańskich. By uczcić te wydarzenia oraz uhonorować dostojnego Jubilata, grupa miłośników

katedry na Wawelu, a zarazem przyjaciół i znajomych ks. Urbana, postanowiła przygotować artykuły naukowe poświęcone miejscu, które od ponad czterech dekad jest bliskie jego sercu – katedrze na Wawelu, Krakowskiej Kapituł Katedralnej i archiwum kapitulnemu.

Od blisko półtora wieku kolejni badacze pochylają się nad dziejami tego szczególnego miejsca, opisując jego losy na przestrzeni dziejów. Zaliczają się do nich bp Ludwik Łętowski, Tadeusz Wojciechowski, ks. Bolesław Przybyszewski, Michał Rożek, Tomasz Węclawowicz. Każdy z nich dokładał starań, by pamięć o katedrze i jej dziejach przetrwała dla przyszłych pokoleń i by ujrziała światło dzienne. Ten sam cel pryswieca ks. Urbanowi, związanemu z katedrą na Wawelu jako kleryk, następnie jako wikary, archiwista, kanonik i dyrektor archiwum kapitulnego, mieszkaniowiec Wawelu, a wreszcie dziekan Kapituły Metropolitalnej w Krakowie, autor prac o dziejach katedry w XIX i XX w., które zyskały już rangę „białych kruków”. Jednym z marzeń Księdza jest, aby powstały monografie dziejów katedry i kapituły krakowskiej. Żeby osiągnąć ten cel, konieczne jest opracowanie dziesiątek, o ile nie setek pomniejszych tematów odnoszących się do losów katedry, archiwum, muzeum i kapituły. Każdy z nich stanowi niejako cegiełkę, a w miarę ich gromadzenia możliwe będzie zbudowanie z nich czegoś większego – całościowej publikacji o dziejach katedry. Sam Jubilat w ostatnim czasie przygotował do druku wybrane artykuły ze swego dorobku naukowego i opublikował w tomie 16 niniejszej serii.

Co więc może być najlepszym darem dla dostojnego Jubilata?... Pomoc w zrealizowaniu marzenia o monografii katedry, a co za tym idzie – kolejne artykuły poświęcone tematyce katedralno-kapitulnej. Tak zrodziła się idea przygotowania do druku niniejszego tomu. Znakomici naukowcy, którzy mieli w swym życiu zaszczyt poznać ks. Urbana, czy to współpracując, czy to przyjaźniąc się z nim, i których zainteresowania badawcze również krążą wokół katedry na Wawelu, podjęli się przygotowania artykułów poświęconych dziejom katedry i kapituły krakowskiej, dostarczając tym samym nowych ustaleń, które w przyszłości przyczynią się do opracowania monografii tego miejsca.

Artykuły zebrane w niniejszym tomie poświęcone są historii, historii sztuki, kultury, idei, muzyki, archeologii, konserwacji zabytków. Obejmują wszystkie epoki, poczynawszy od średniowiecza. Autorzy pochylili się nad tematami dotyczącymi świętych – Stanisława, Anny; kaznodziejstwa – omawiając działalność Pawła z Zatora, Jana Rostworowskiego SJ oraz Karola Wojtyły; samej katedry na Wawelu – tu wymienić należy: grób św. Stanisława, kielich z herbem Abdank, przedmioty związane z kultem św. Anny, kaplice św. Trójcy i Zygmuntofską, groby Władysława Łokietka, Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszański; zbiorów archiwum kapitulnego – omówiono obrzęd mandatum opisany w manuskryptach używanych w katedrze, nieznaną dotąd miniaturę przedstawiającą św. Annę Samotrzec, serię ksiąg „Libri fundationis”, wybrane

kazania zachowane w kodeksach biblioteki kapitulnej; następnie postaciom związanym z katedrą i kapitułą – są to (w porządku chronologicznym): Paweł z Zatora, ks. Walenty Brzostowski, bp Marcin Szyszkowski, kan. Franciszek Szwarzenberg Czerny, kan. Sebastian Sierakowski, ks. kan. Roman Spithal, ks. kan. Jan Karol Scipio del Campo, kard. Albin Dunajewski, kard. Karol Wojtyła; konserwacji – autorzy omówili zagadnienia związane z pracą konserwatorską w kapitulnym, dawnym chodniku obronnym, grobowcu Władysława Łokietka oraz z działaniami Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa; Krakowskiej Kapituły Katedralnej (późniejszej Kapituły Metropolitalnej) – wśród nich postacie wymienione już wcześniej oraz ubiór kanonicki; dalej dziejom kultury, myśli, sferze niematerialnej – przedstawiając aspekty kultu, stroje i samą katedrę jako element tradycji; na koniec należy wymienić kodeksy rękopiśmienne z archiwum kapitulnego zawierające obrzęd mandatum, czyli księgi liturgiczne, księgi kaznodziejskie, antyfonarz z miniaturą ze św. Anną oraz zespół ksiąg fundacyjnych kapituły krakowskiej. Każdy z artykułów wnosi nowe ustalenia, dostarcza nieznanych dotąd informacji na temat wydarzeń oraz postaci, lub też syntetyzuje dotychczasową wiedzę w obrębie tematyki katedralnej.

Jako redaktorka *Studiów z dziejów katedry na Wawelu* pragnę podziękować wszystkim Autorom, którzy podjęli trud i w wyjątkowo krótkim terminie przygotowali artykuły do niniejszego tomu. Bez Państwa niniejsza książka nigdy by nie powstała! Dziękuję również pracownikom Wydawnictwa Księgarnia Akademicka, którzy dołożyli wszelkich starań, by publikacja wypadła jak najlepiej i ukazała się w terminie. Na koniec pragnę podziękować samemu Jubilatowi, który jako redaktor serii wyraził zgodę na przygotowanie niniejszego tomu oraz włączył się w przygotowanie listy autorów, których artykuły pragnął ujrzeć w tej książce.

Ewelina Zych

RÓŻA GODULA-WĘCŁAWOWICZ

Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk

TOMASZ WĘCŁAWOWICZ

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Święty patron krakowskiej katedry

Aspekty kultu

Patronami krakowskiego kościoła katedralnego są św. Wacław i św. Stanisław Biskup Męczennik. Wacław został zamordowany 28 września, najpewniej w roku 929, i wkrótce uznany za świętego. Biskup Stanisław zginął 150 lat później, w roku 1079, a proces jego kanonizacji został ukończony formalnie dopiero po kolejnych 75 latach. Od roku 1254 św. Stanisław stał się współpatronem katedry krakowskiej, jednakże jego kult rozwijał się żywiołowo i zdominował kult pierwotnego świętego patrona – Wacława.

Postać bp. Stanisława została wprowadzona do historii Polski przez anonimowego autora pierwszej polskiej kroniki *Cronica et gesta ducum sive principum Polonorum*. Umownie nazywa się go Gallem i być może był benedyktyńskim mnichem, członkiem Krakowskiej Kapituły Katedralnej. Gall pisał swoją *Kronikę* około 40 lat po tragicznych wydarzeniach z roku 1079, a jego opis dramatycznej historii męczeństwa był bardzo lakoniczny. Kronikarz wspominał jedynie o zabiciu biskupa krakowskiego przez króla Bolesława II Śmiałego, nie podając jednak istoty konfliktu ani nawet imienia i siedziby biskupa. W krótkich słowach podkreślił winę króla i jego wygnanie z kraju¹. Dopiero wiek później męczeństwo Stanisława wprowadził do polskiej religijności biskup krakowski Wincenty, autor kroniki *Historia Polonica*². Lakoniczny przekaz

---

¹ Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, oprac. M. Plezia, Wrocław 1982, ks. 1/27, s. 50-51.

² Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 1992, ks. 2, s. 18-20, *Biblioteka Narodowa. Seria 1*, nr 277.

Galla został tam rozwinięty i uzupełniony o nowe zdarzenia. Niektórzy historycy interpretują owe nowo opisane okoliczności sporu i męczeństwa Stanisława jako inspirowane męczeństwem, szybką kanonizacją i żywiołowo rozwijającym się w Europie kultem Tomasza Becketa, biskupa Canterbury, zabitego w roku 1170 z rozkazu króla Henryka II.

Należy zaznaczyć, że właściwie niewiele wiemy o kontaktach polsko-angielskich i ewentualnych wzajemnych relacjach kościelnych we wczesnym średniowieczu. Tylko niektórzy historycy ostrożnie podejrzewają, że król Danii i Anglii Knut Wielki mógł być siostrzeńcem polskiego króla Bolesława I Chrobrego³. Nic jednak nie wiadomo o jakichkolwiek polsko-angielskich związkach państwowych czy kościelnych w następnym stuleciu. Kluczową postacią okaże się dopiero ów krakowski biskup Wincenty zwany Kadłubkiem, postać wybitna i ugruntowana w źródłach pisanych od końca wieku XII⁴. Zanim Wincenty został biskupem, miał studiować w Paryżu, a następnie w Bolonii. Znamienne jest, że Tomasz Becket, około 30 lat wcześniej, również studiował w Paryżu i Bolonii⁵. Co ważniejsze, Wincenty mógł spotkać w Paryżu Jana z Salisbury, wówczas biskupa Chartres. Był on wcześniej sekretarzem bp. Tomasza, a po jego śmierci uciekł do Francji i opisał jego męczeństwo⁶.

Polscy językoznawcy dostrzegli podobieństwo stylu narracji *Historia Polonica* Wincentego do pism Jana z Salisbury⁷. Ponadto w czasie pobytu Wincentego w Paryżu trwał proces kanonizacyjny Becketa, który z pewnością był obserwowany i komentowany w środowisku francuskiego duchowieństwa. To właśnie wtedy Wincenty mógł zapoznać się z żywotem Becketa autorstwa Jana z Salisbury czy też z innymi wzmiankami i tekstami o jego męczeństwie.

Drugą ważną osobą był Gerwazy z Tilbury, kanonista, określane też współczesnymi terminami jako historyk i geograf. Studiował i wykładał prawo kanoniczne w Bolonii. Opracował *Otia imperialia*, dzieło poniekąd encyklopedyczne, w roku 1212

³ Knut był synem Swena Widłobrodego i Sygrydy Dumnej (Storráda) zwykle identyfikowanej ze Świętosławą, siostrą Bolesława Chrobrego. Por. J. Morawiec, *Knut Wielki. Król Anglii, Danii i Norwegii* (ok. 995-1035), Kraków 2013; W.B. Bartlett, *King Cnut and the Viking Conquest of England 1016*, Amberley–Stroud 2016; T. Bolton, *Cnut the Great*, New Haven 2017.

⁴ J. Stabińska, *Mistrz Wincenty*, Kraków 1973, *Ludzie i Czasy*, 8; B. Kürbis, *Wstęp*, [w:] *Mistrz Wincenty* (tzw. Kadłubek), *op. cit.*, s. VIII-CXXXII.

⁵ J. Stabińska, *op. cit.*, s. 24, 26; B. Kürbis, *Wstęp*, s. XXIII-XXIV.

⁶ *The World of John of Salisbury*, ed. M. Wilks, Oxford 1984, *Studies in Church History*; N. Bathen, *Johannes v. Salisbury*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 5, Hrsg. K. Baumgartner et al., Freiburg 1996, s. 964-965; John of Salisbury, *Anselm and Becket: Two Canterbury Saints' Lives*, transl. R.E. Pepin, Toronto 2009, *Mediaeval Sources in Translations*, 46.

⁷ Ta dawna teza Heinricha von Zeissberga została podtrzymana i rozwinięta w: J. Stabińska, *op. cit.*, s. 27.

dedykowane cesarzowi Ottonowi IV. Wspomniał tam o Polsce i polskich diecezjach⁸. Gerwazy mógł uzyskać takie informacje od Wincentego jeszcze przed zakończeniem jego studiów w Bolonii, czyli najpóźniej w 1188 r. Ich potencjalne bliskie kontakty sugerują również językoznawcy, którzy zauważyli w *Historia Polonicae* wyrażenia charakterystyczne dla pism Gerwazego⁹.

Wincenty został wyświęcony na biskupa w 1208 r. i brał udział w IV Soborze Laterańskim w 1215 r. To tam jego domniemane wcześniejsze kontakty z duchowieństwem angielskim stały się realne. W muzeum katedralnym w Krakowie zachowała się ozdobna kołatka z brązu, wybitne dzieło rzemiosła z regionu Yorkshire. Profesor Jerzy Żarnecki z Courtauld Institute of Art uważał, że to bp Wincenty otrzymał ją na tym soborze od Waltera de Gray, kanclerza króla Anglii i arcybiskupa Yorku¹⁰. Tak spektakularny dar mógł być ofiarowany do drzwi katedry krakowskiej. Ponadto śmierć Becketa jest wymieniona w kronikach Krakowskiej Kapituły Katedralnej pod datą 1170 r., można więc sądzić, że fakt jego męczeństwa był powszechnie znany. Ołtarz św. Tomasza [Becketa] – *sanctuario altaris beati Thome* – wymieniany jest w źródłach pisanych przy Długosзовym opisie obwarowań wzniesionych przez Konrada Mazowieckiego w połowie roku 1241¹¹. Dzisiejsza gotycko-renesansowa kaplica katedralna pw. św. Tomasza Kantuarijskiego stoi w miejscu dawnej bocznej absydy romańskiej katedry, gdzie prawdopodobnie znajdował się ten ołtarz.

Jednakże do konsekracji ołtarza w tamtym czasie niezbędne były relikwie świętego patrona, jest więc bardzo prawdopodobne, że Wincenty otrzymał na Soborze Laterańskim również część relikwii tegoż biskupa męczennika. Relikwie św. Tomasza Becketa były również potrzebne do konsekracji klasztornej kościoła cystersów w Sulejowie¹². Kościół ten został ufundowany około 1176 r. pod nieznanym, być może tylko

⁸ Gervase of Tilbury, *Otia Imperialia: Recreation for an Emperor*, eds S.E. Banks, J.W. Binns, Oxford 2002, *Oxford Medieval Texts*.

⁹ B. Kürbis, *Wstęp*, s. XXIV, LXXXIX.

¹⁰ G. Zarnecki, *A Group of English Medieval Doorknockers*, [w:] *Miscelanea Pro Arte, Festschrift für Hermann Schnitzler zur Vollendung seines 60. Lebensjahre*, Hrsg. P. Bloch, J. Hoster, Düsseldorf 1964, s. 111-118, *Schriften Pro Arte Medii Aevi-Freunde des Museums Schnütgen*, 1; G. Zarnecki, T. Holland, J. Holt, *English Romanesque Art 1066-1200*, London 1984, s. 255-256.

¹¹ J. Długosz, *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, przeł. J. Mrukówna, red. K. Pieradzka, t. 3, ks. 7-8, Warszawa 1974, s. 37. Wątpliwości odnośnie do identyfikacji św. Tomasza Becketa jako patrona tej kaplicy rozwiewają Zofia Kozłowska Budkowa i Gerard Labuda. Zob. G. Labuda, *Studia nad początkami państwa polskiego*, t. 2, Poznań 1988, s. 340, przyp. 37, *Historia – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza*, nr 140.

¹² J. Urban, *Locus iste a Deo factus est*, [w:] T. Węclawowicz, *Royal Cathedral Church on Wawel Hill in Krakow. Jubilee of Consecration 1364-2014 / Królewski kościół katedralny na Wawelu. W rocznicę konsekracji 1364-2014*, Kraków 2014, s. 17.

Maryjnym, wezwaniem, ale został przebudowany (?) i ponownie konsekrowany w roku 1232 pod wezwaniem Maryjnym i św. Tomasza Becketa¹³. Ustanowienia nowego wezwania dokonano zapewne jeszcze za pontyfikatu bp. Wincentego (1208-1218).

Tragedia Tomasza Becketa i jego szybka kanonizacja przypomniały krakowskiemu duchowieństwu, że 100 lat wcześniej, w 1079 r., bp Stanisław również został zabity przez króla. Biskup Wincenty był pierwszym, który ułożył legendę o męczeństwie Stanisława. Wincenty prawdopodobnie znał zwięzły przekaz Galla, jednak skomponował zupełnie nową historię, podobną do hagiografii Becketa. Wspólnym motywem były spory o prymat władzy królewskiej i biskupiej. Ponadto Stanisław, podobnie jak Tomasz, również miał zostać zabity przy ołtarzu uderzeniem miecza w głowę. Wincenty nie napisał tego wprost, ale z kontekstu wynika, że morderstwo miało miejsce najpewniej w kościele katedralnym. Autor wzbogacił dramat męczeństwa o ćwiartowanie ciała biskupa i cudowne scalenie po wrzuceniu do pobliskiej sadzawki. Istotnym wspólnym motywem obu legend – Tomasza i Stanisława – jest wcześniejsze ukrycie ciała, ale w miejscach symbolicznych. Według hagiograficznej legendy o Tomaszu jego pierwszy sarkofag znajdował się w krypcie katedralnej, pomiędzy dwoma ołtarzami znaczących patronów – św. Augustyna, apostoła Anglii, i św. Jana Chrzciciela. Męczennik Tomasz jawił się zatem jako odnowiciel chrześcijaństwa w Anglii. Natomiast bp Wincenty opisał pierwszą translację ciała Stanisława do bocznej kaplicy katedry krakowskiej pw. św. Piotra i św. Pawła. Tak więc i tu przywołane zostały początki chrześcijaństwa. Później, w 1220 r. szczątki Tomasza zostały przeniesione do sanktuarium pośrodku katedry w Canterbury. Po kanonizacji w 1254 r. sanktuarium św. Stanisława również zostało umieszczone w katedrze krakowskiej w owym najbardziej zaszczytnym miejscu – *in medio ecclesiae*¹⁴ (il. I na wkładce).

¹³ J. Dobosz, L. Wetesko, *Sulejów*, [w:] *Monasticon Cisterciense Poloniae*, t. 2: *Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*, red. A.M. Wyrwa, J. Strzelczyk, K. Kaczmarek, Poznań 1999, s. 314. Jerzy Augustyniak usiłuje udowodnić swoją hipotezę, iż wezwanie św. Tomasza Becketa w Sulejowie było inicjatywą cystersów. Jednakże pomija fakt, iż wezwania innych małopolskich kościołów tego zakonu były jednak inicjatywami krakowskich biskupów, którzy przywoływali świętych patronów czczonych w diecezji: św. Wacława, św. Wojciecha, św. Floriana i właśnie św. Tomasza Becketa, a jego ołtarz znajdował się w krakowskim kościele katedralnym w istotnym miejscu, w bocznej apsydzie, blisko głównego ołtarza (J. Augustyniak, *Cysterskie opactwo w Sulejowie. Rozwój przestrzenny do końca XVI wieku w świetle badań archeologiczno-architektonicznych w latach 1989-2003*, Łódź 2005, s. 250-252, *Biblioteka Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, nr 33).

¹⁴ O translacji i o znaczącym miejscu pośrodku katedralnego kościoła w Canterbury zob. P. Binski, *Becket's Crown: Art and Imagination in Gothic England 1170-1300*, New Haven-London 2001, rozdz. 1, *passim*; a w Krakowie i w Pradze zob. P. Crossley, *Polonia Sacra and Bohemia Sacra: Liturgy and History in Prague and Krakow Cathedrals*, „*Folia Historiae Artium*” Vol. 7, 2001, *passim*; T. Węclawowicz, *Royal Cathedral Church...*, s. 87-91, 199-202.

Święty Stanisław, Paweł z Zatora, bp Marcin Szyszkowski, kard. Karol Wojtyła, Władysław Łokietek i Kazimierz Jagiellończyk, Władysław Tetmajer... Kaplica Zygmuntowska, kapitułarz, kaplica Świętej Trójcy... Kielich, kodeksy rękopiśmienne, miniatura ze św. Anną Samotrzeć... Wszystkie te postacie, miejsca, przedmioty mają wspólny mianownik – katedrę na Wawelu. To właśnie ona stanowi oś dla wszystkich artykułów. Autorzy prezentują nowe, nieznane dotąd szerszej publiczności ustalenia na temat wybranych aspektów z dziejów katedry i kapituły krakowskiej oraz archiwum kapitułnego.

